

צריך עיון < סדר עיון < חרדים מהקורונה < לעמוד על נפשנו

לעמוד על נפשנו

מאמר תגובה ל"חרדים מהקורונה" ←

הרב משה יצחק פרקש

אברך, מתלמידי הגר"מ שפירא
זצוק"ל

הזלזול בהוראות הזהירות של משרד הבריאות - מקום שהציבור החרדי היה אמור להיות מוביל בו - חושף כשלים מסוימים באופן שבו אנו מתמודדים עם איומי העולם המודרני. גרוע מכך, גם כאשר התבררה מידה של רשלנות, נמנענו מלעשות חשבון נפש והאשמנו את המבקרים בשנאת הדת. מן הראוי לתת דעתנו על כך בשעת משבר זו, לעשות בדק הבית ולהתעורר לתקן את הדרוש תיקון.

א' ניסן תש"פ

מל

המאמר להלן יהיה ביקורתי, חריף ומכליל. הוא יעשה את מה שבשעות רגילות אין לעשות – יצביע על פגמים ללא הצעת ייעול. אולם, אם בימים כתיקונם משול מעשה ממין זה להטחת בוץ ילדותית, הרי שבשעה זו חיי אדם תלויים על כף המאזנים

בשעת כתיבת מאמר זה (יום שלישי, כ"ח באדר) משתולל נגיף הקורונה במלא עוזו ברחבי הגלובוס, וקשה עדיין להעריך את השפעתו. מחוץ לא תשכל חרב, אבל מחדרים אימה. מצד אחד, לא ניתן לשער איך תתפתח המגפה, ואף תוצאותיה אינן ידועות. אבל מצד שני, היא גם לא הגיעה בהפתעה. הגורמים המוסמכים התריעו על כך מראש, והיא נפוצה בדיוק כפי התחזית.

בשורות הבאות אדון ביחסה של היהדות החרדית לסכנות נגיף הקורונה ובלקחים שעליה לדעת להסיק מכך לאתגרים הניצבים בפניה באופן כללי.

המדע המודרני והמודרניות בכלל העמידו לפני היהדות אתגרים מורכבים, והיא נדרשת לאתגרים אלו בעצמה רבה. אופני ההתמודדות של היהדות

החרדית עם אתגרים הם מסכת ארוכה שיריעתו של מאמר זה קצרה מלהכיל. התמודדות זו נמשכת כבר מאות שנים, וטרם תמה המערכה. עם זאת, ההתנהלות החרדית ב"משבר הקורונה" בשבועות האחרונים, רצף האירועים וההנחיות השונות, ראויים להתבוננות מיוחדת, באשר הם כעין סרט מהיר המאפיין את יחס החרדיות למודרנה במשך מאות שנים. תהליכים שבדרך כלל נפרשים על-פני עשרות שנים התגלגלו במהירות עצומה – תוך שבועיים.

המאמר להלן יהיה ביקורתי, חריף ומכליל. הוא יעשה את מה שבשעות רגילות אין לעשות – יצביע על כגמים ללא הצעת ייעול. אולם, אם בימים כתיקונם משול מעשה ממין זה להטחת בוץ ילדותית, הרי שבשעה זו חיי אדם תלויים על כף המאזנים. אין מטרת הביקורת דלהלן השחרת פניה של החברה החרדית. אילו הייתי חפץ בכך, לא הייתי נשאר בחברה זו ולא מגדל את ילדי בתוכה. אולם, התנהלות שביום יום נראית על פניה נסבלת, הופכת בשעות הקשות לקטסטרופה. מאידך גיסא, דווקא עתות משבר הן המתאימות להפיק לקחים ולערוך חשבון נפש נוקב.

***

ביום רביעי, שושן פורים, ימים ספורים לאחר שהחלה הקורונה מתפשטת והולכת ברחבי העולם, הודיע ראש הממשלה על איסור התכנסות של למעלה מ-100 איש. איסור זה לא נקלט היטב בציבור החרדי. התפילות וסדרי הישיבות המשיכו כסדרם, חתונות נערכו כרגיל, אם לא בגלוי אז במחתרת, באווירת גבורה פרטיזנית. הגעתי לחתונה כזו ביום חמישי, ט"ז אדר. מאות אנשים רוקדים, לוחצים ידים ומצטופפים במבואות ובפרוזדורים. בכניסה לאולם השאירו בחור צעיר

"לשמור" שלא יכנסו יותר מדי אנשים (או לספר כך לשוטרים שיגיעו), אך מובן היתה לכך כל משמעות. הציבור זורם בהמוניו. נכנסתי לרגע להגיד מזל טוב למחותנים וברחתי מהאולם כל עוד נפשי בי, וביציאה נתקלתי בשוטרים שהגיעו לבדוק את הנעשה. והנה, אברכים וילדים מהתלים בשוטרים, זה שולח אותם לכאן וזה לכאן – העיקר להתעלל ב"ציונים הרשעים" שרוצים לבטל תורה ושמחה מישראל.

ימים ספורים לאחר שהחלה הקורונה מתפשטת והולכת ברחבי העולם, הודיע ראש הממשלה על איסור התכנסות של למעלה מ-100 איש. איסור זה לא נקלט היטב בציבור החרדי. התפילות וסדרי הישיבות המשיכו כסדרם, חתונות נערכו כרגיל, אם לא בגלוי אז במחתרת, באווירת גבורה פרטיזנית

בשבת פרשת כי תשא (י"ח באדר) כמעט ולא ניכר שינוי בסדרי התפלה, ב"טישים" ובכלל ההתכנסויות החרדיות. במוצאי שבת התקבלה הוראה לסגור את מוסדות החינוך, ולהימנע מהתכנסות של למעלה מעשרה איש, וגם זאת תוך שמירת מרחק של שני מטר מאדם לאדם. בתחילה, כמעט כל מוסדות החינוך החרדיים נמנעו מלציית להוראה, והמשיכו בלימודים כסדרם. "תורה מגנא ומצלא". במקביל, התפרסמו קריאות לשמור על הוראות משרד הבריאות לצד חיזוק בלימוד התורה, זאת על אף שההתנהלות בפועל לא הותירה כמעט אפשרות להקפיד על הוראות אלה.

מתפרסמים תיעודים שונים מאירועים חרדיים רבי משתתפים. תיעודים כאלה ממשיכים לזרום, אם כי הנכח שלהם ירד. וכדי ביזיון וקצף.

ההתמודדות הכושלת של הציבור החרדי מול איום הקורונה משקפת באופן עמוק כשלים בהתמודדות החרדית עם איומי המודרנה בכלל

אני סבור שההתנהלות הכושלת של הציבור החרדי מול איום הקורונה משקפת באופן עמוק כשלים בהתמודדות החרדית עם איומי המודרנה בכלל. להלן אציין כמה נקודות משמעותיות בהתייחסות לנגיף הקורונה, המייצגות דפוסי התנהלות של הציבור ביחס לעולם המודרני.

ביטול העולם החיצוני

"תורה מגנא ומצלא" – היש מי שכופר בזה? ודאי שלא. האם זה פוטר אותנו מזהירות מסכנה? אין אחד שסובר כך. אף יהודי ירא שמים אינו חושב שבשעת הצורך אין ללכת לרופא אלא להתמיד בלימוד תורה (ואיני נכנס כאן לדברי הרמב"ן בעניין רשות הרופא לרפא, שכבר ביארו אותם גדולים וטובים). והרי התורה מגנא? אלא שכל יהודי יודע שמוטלת עלינו החובה לעשות השתדלות למען רפואתנו.

הוראת משרד הבריאות לסגור את הישיבות ואת תלמודי התורה יושבת על החלטה של גורמים מומחים, האחראים על בריאות הציבור, כדי למנוע סכנה. אין סיבה שהחלטה זו תהיה תקפה פחות

הרשויות הודיעו שלא יתנו לתופעה זו להמשיך והגיעו לסגור מוסד אחר מוסד. בעקבות כך, לקראת סוף אותו שבוע, הודיעו רוב המוסדות על סגירת שעריהם, ולא מרצונם הטוב. כיוצא בן, החתונות באולמות בוטלו, אך לא ממשמעת יתר של הציבור: בעלי האולמות בארץ פשוט סגרו את שעריהם. התחליף לכך היה חתונות בחצרות הבתים בצפיפות ובדוחק רב. יש שארגנו חתונות מרובות משתתפים והודיעו למוזמנים לשמור על חשאיית האירועים. "טיש יארציט" שלא היה אפשר לוותר עליו נערך בהשתתפות מאות חסידים. באתרים החרדיים התפרסמו תמונות של אירועים שונים בציבור לגונוני, שבהם אין כלל שמירה על ההוראות. התנהלות זו, ראוי לציין, לא אפיינה דווקא את היהדות החרדית במדינה הציונית, אלא היתה משותפת גם לקהילות חרדיות מעבר לים. בארצות הברית חוסר הזהירות היה קטסטרופלי, והתוצאות כבר ניכרות בשטח ל"ע.

ב"יתד נאמן" ובאתרים החרדיים התריעו על כך שהוראות משרד הבריאות אינן נשמרות בציבור החרדי, תוך הקפדה לציין שמדובר במיעוט קטן מתוך הציבור. אך השטח ידע לספר שכמעט כל השטיבלאך המשיכו לפעול כסדרם, עם עשרות אלפי מתפללים. שלא במפתיע, בתקשורת החילונית הושמעו טענות קשות על החברה החרדית, ואף בארצות הברית נשמעה ביקורת קשה על חלקים גדולים בחברה החרדית שאינם נשמעים להוראות הבידוד.

לקראת שבת ויקהל פקודי (כ"ה באדר) התפרסמו הוראות מחמירות יותר, ואכן ניכרה נכונות לשמירה על ההוראות באופן חלקי למדי. ביום ראשון הכריז "יתד נאמן": "הציבור החרדי קידש שם שמים בציות מוחלט להוראות הזהירות." לצערי הרב, בשעת כתיבת שורות אלו (כ"ח באדר) עדיין

מכל החלטה אחרת על טיפול רפואי, שלא עולה על הדעת להימנע ממנו בשם הגנה על התורה. אולם, למרבה הפלא, הציבור נוהג אחרת.

הנה לדוגמה הבטחת אחד הרבנים מיום ראשון, י"ט באדר: "מי שימשיך בלימוד תורה ותפילה בבית הכנסת לא יארע לו שום נזק." [1] ומי יעז לחלוק על הבטחה כזו?! והמציאות: "כשליש מהישראלים שנדבקו בנגיף הקורונה, נחשפו לו בעת שהתפללו או למדו בבתי כנסת ובישיבות." (גם אם הנתונים מוגזמים, לענייננו די אפילו בקשר קלוש עם האמת.) [2]

אם יהודי היה מגיע לרב ומספר לו שהוא סובל מדלקת ראות, אבל הוא מתלבט אם ללכת לרופא או להמשיך ללמוד, כיצד היה מורה לו לנהוג? ללא ספק, כל רב חרדי היה אומר לו "משוגע, סגור את הגמרא ורוץ אל הרופא". אולם, כאשר הדבר נוגע להתנהלות ציבורית, ננקטת משום מה גישה של התעלמות מהמציאות, תוך כפירה בחובת ההשתדלות

אם יהודי היה מגיע לרב ומספר לו שהוא סובל מדלקת ראות, אבל הוא מתלבט אם ללכת לרופא או להמשיך ללמוד, כיצד היה מורה לו לנהוג? ללא ספק, כל רב חרדי היה אומר לו "משוגע, סגור את הגמרא ורוץ אל הרופא". אולם, כאשר הדבר נוגע להתנהלות ציבורית, ננקטת משום מה גישה של התעלמות מהמציאות, תוך כפירה בחובת ההשתדלות. המציאות כביכול בטלה מול התודעה הציבורית החרדית, ודרישה פשוטה לאחריות ציבורית אינה זוכה למענה הולם. כל שמוטל עלינו

כדי להתמודד עם האיום החיצוני הוא להדק עוד קצת את הגרטל. המציאות החיצונית כבר תקרוס כליל.

התנהלות זו, כאמור, באה לידי ביטוי בדרך כלל ביחס לאיומים רוחניים ותרבותיים. הציבור מתחנך על כך שכל העולם כולו הוא הבל וריק, ו"אין לנו שיור אלא התורה הזאת". ביחס לאיומים רוחניים, התנהלות זו לפעמים מועילה, ולפעמים פחות – ובכל אופן מדובר במדיניות קוהרנטית ומוצדקת. הבעיה מתחילה כאשר הלך הרוח משתלט לגמרי על המחשבה הציבורית, והופך לטמינת ראש בחול ביחס לכל מה שמחוצה לנו. האם לא למדנו כלום משואת יהדות אירופה? שמענו מספיק פעמים אמירות "היה לא תהיה" על אסונות הממששים ובאים – האם אחד מאלו שהבטיחו זאת מוכן לבא ולפרוע את השטר למשפחות שכולות ושבורות?

מגיע לנו – אנחנו מיוחדים

כועל יוצא של גישת הביטול כלפי העולם החיצוני הוא תפיסה רווחת של "אני ואפסי עוד". הרי כל העולם כולו אינו מתקיים אלא בשביל הבל כינו. ישתגע אפוא העולם כולו, ואנחנו נמשיך בשלנו. הם מבטלים אירועים "שלהם" – שיבטלו! אבל איך זה נוגע לאירועים "שלנו"? גם כאן, אפשר להישען על הרבה אמרות ראויות ונכונות מצד עצמן, אך לא רלוונטיות לחלוטין לסיטואציה הנוכחית. נכון, "אנו רצים והם רצים" – אינו דומה משחק כדורגל לכינוס של תורה ותפילה. אבל האם למשחית אכפת מכך? הרי כולנו יודעים גם כי כיוון שניתנה רשות למשחית להשחית, הוא אינו מבחין בין צדיק לרשע.

פועל יוצא של גישת הביטול כלפי העולם החיצוני הוא תפיסה רווחת של "אני ואפסי עוד". הרי כל העולם כולו אינו מתקיים אלא בשביל הבל פינו. ישתגע אפוא העולם כולו, ואנחנו נמשיך בשלנו. הם מבטלים אירועים "שלהם" – שיבטלו! אבל איך זה נוגע לאירועים "שלנו"?

אבל לא – אנחנו מיוחדים. סוגרים בתי-ספר ואוניברסיטאות? שהם יסגרו! אנו "לא נכנעים" ולא סוגרים ישיבות ותלמודי תורה. אפילו מקוואות גברים, שאינם אלא הידור שלא מן ההלכה, אינם יכולים להיסגר. כי מה, שיהודי יותר על הטבילה שלו בגלל תקנות המדינה? והנה דו-שיח שפורסם:

ליצמן: לא יכול להיות שאפשר יהיה לרדת עם הכלב אבל מקווה יהיה סגור.
נתניהו: מה לעשות, הנגיף לא מכבד את הדת.

ליצמן: אז אם הוא לא מכבד, שאנחנו נכבד!

כיוצא בו, בכלי התקשורת החרדיים התפרסמה בקשה של ח"כ משה אבוטבול להחריג מספרות מהתקנות החדשות, כי יהודיים דתיים חייבים להסתפר לפני כסח.^[3] המשק כולו מושבת, אנשים מאבדים את פרנסתם, פגישות בין-לאומיות מתבטלות. הבורסה קורסת וכלכלות עולמיות תלויות על כרעי התרנגולת – אבל שומרי מצוות חייבים להסתפר (ודווקא אצל ספר)!

הגדיל לעשות רב באחד מארצות אירופה שבלי בושא מספר במכתב לבני קהילתו:

בישיבה משותפת עם נציגי הממשלה נסינו לדחות את הדבר עד לאחר ש"ק, בטענה שעלינו להתכונן ולהתארגן, גם עקב האורחים החשובים שהגיעו לעירנו לשבת מיוחדת זו (פרשת פרה), וכן שבעלי השמחות כבר הכינו קידושים ועוד ועוד, אולם הם באחת ומי ישיבנו שאין באפשרותם להוציא מן הכלל אף חלק הכי קטן מהאזרחים, והחלטות הממשלה חייבות להתבצע במילואם ובמועד שנקבע, שכל אחד ואחד חייב לשאת באחריות גמורה עם הכלל, והם עומדים ע"ז בכל תוקף.

מול עניין בוער של פיקוח נפש, עומד רב ומתלונן על אכזריותן של הרשויות שכן בעלי השמחה הכינו קידושים! באותה מדינה הרי סגרו עשרות אלפי אירועים שגם אליהם התכוננו והתארגנו, אבל לנו היהודים מגיעה פריבילגיה כי יש לנו "פרשת פרה" ואורחים מכובדים. כמובן, קצב אירועי הקורונה גרם לאותו רב לחזור בו.

כמה שנאה וחילול ה' התנהגות זו מביאה.

לצערנו, מדובר בסימפטום לדכוס התנהגות מצוי בקהילה שלנו בכלל ובארץ ישראל בפרט. אנחנו מיעוט, ואנחנו נלחמים על שמירת התורה אשר יקר סחרה מכל סחורה. אבל אסור לנו לשכוח את מקומנו ולפתח תודעת "אני ואפסי עוד" מסוכנת.

העדר חשיבה מערכתית

בערב שבת האחרון פניתי לרב במקום מגורי ומחיתי על סדרי התפילה בבית הכנסת בשבת, הרחוקים מהוראות משרד הבריאות מרחק רב. הוא ענה לי שאין כאן מגפה, שהרי עוד לא מת אף אחד. עניתי לו: כשימות מישהו כאן זה יהיה מאוחר

מדי. ואכן, נגיף הקורונה התפרץ והתפשט בארץ בדיוק כפי שהתריעו עליו מראש הגורמים המוסמכים. עם זאת, ההתעוררות הרצינית בקהילה החרדית בארץ החלה רק כאשר התגלה הנגיף אצל כמה מבני הקהילה, בצירוף מקרי פטירה ל"ע בקהילות שונות בעולם.

נגיף הקורונה התפרץ והתפשט בארץ בדיוק כפי שהתריעו עליו מראש הגורמים המוסמכים. עם זאת, ההתעוררות הרצינית בקהילה החרדית בארץ החלה רק כאשר התגלה הנגיף אצל כמה מבני הקהילה, בצירוף מקרי פטירה ל"ע בקהילות שונות בעולם

לא זו בלבד שטחו עינינו מלקרוא את הכתובת שנכתבה על הקיר באותיות קידוש לבנה, אלא שמי שכן גילה מידה של ראיית הנולד זכה לגינויים ועלבונות, כביכול הוא רודף דת. הנה למשל מה שספג ראש עיריית פתח תקוה, שעניו צפו למרחוק כבר בשושן פורים. בכתבה "ראש העיר 'מחמיר' על חשבון בתי הכנסת", נכתב כך:

זעם בעיר פתח תקוה לאחר שבניגוד גמור להנחיות משרד הבריאות האוסרים לקיים התכנסויות של למעלה ממאה איש, ראש עיריית פתח תקוה רמי גרינברג מרחיק לכת, ומקבל החלטות מחמירות הרבה מעבר לנדרש, מה גם שהוראותיו חורגות לכאורה מסמכותו.^[4]

תכנון עתידי מערכתי להתמודדות עם אתגרים שונים אינו קיים בתודעה החרדית. הרב יצחק ברויאר ז"ל כבר ראה זאת, כשלעג למטרה

שאגודת ישראל הציבה לעצמה "לפתור ברוח התורה והמצוה את כל השאלות שתעלינה יום יום על הפרק בחיי עם ישראל", קרי: לא לעסוק ביצירה ובבניין לעתיד אלא לבנות בתי חולים מתחת לגשר.^[5] לדוגמא: כלכלנים במשק מודאגים מכך שאחוז הילדים שאינם לומדים ליבה גובר והולך. בעיתונות החרדית כל מי שמעלה חשש כזה מקוטלג מיד בתור שונא חרדים הבז ליהדות ורוצה בעקירתה. בלי להביע עמדה כלשהי בנושא לגופו, הרי ברור שבעיה מסוג זה אינה ניתנת לתיקון באופן מידי והיא דורשת תכנון רב-שנתי; אך אצלנו יודעים היטב רק לכבות שרפות. אין כל נכונות לדון בבעיות המצריכות ראיית הנולד. בסוף תמיד מגיעה ההתפכחות. בקצב האירועים במשבר הקורונה, היא הגיעה מהר מאוד. אבל כמה אנו סובלים ונסבול עוד מהתפכחות מאוחרת. דוגמא: אחד מהמוסדות שהמשכילים (הראשונים, אלו של המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20) ירו בו את חציהם היה תלמוד התורה היהודי. הם זעקו נגד התעללות קשה המתרחשת במוסדות אלו ועל תנאים פיזיים שאינם נאותים. רבים מהמשכילים סיכרו שהחינוך בתלמודי התורה היה הסיבה ליציאתם מכלל החרדים לדבר ה'. אולם, כל מי שניסה לדבר על משהו בנאלי כמו פתיחת חלונות בבתי תלמוד התורה, נחשב משכיל והואשם בשנאת הדת. לבסוף, לאחר מאה שנה, המשכילים יכולים להיכנס לתלמודי התורה שלנו ולהיות מרוצים. כל הרעיונות שלהם מיושמים היטב במוסדות החינוך. כיוצא בן, אני עוד זוכר את התגובות הנזעמות להוראת משרד החינוך שלא להכות במוסדות החינוך. יודעי דבר ידעו לספר עד כמה החינוך "שלהם" גרוע, ואיך בשנאתם הם רוצים להתערב ולומר לנו מה לעשות. והנה, היום ב"ה כולנו מסתדרים היטב בלי הכאת תלמידים

בתלמודי התורה, ואף יודעים להסביר שחינוך מתוך אהבה ומשמעת הוא הדרך החינוכית המסורה לנו מרבותינו מדורי דורות וח"ו להכות תלמיד.

האינסטינקט של המגננה מובן בהחלט. איננו רוצים שמשרד החינוך יגיד לנו מה לעשות ואיך. איננו רוצים גם שהרשויות יאמרו לנו מתי אנחנו יכולים לפתוח בתי כנסת ומתי לא [...] הבעיה היא שדפוס המגננה מסמא לעתים את עינינו ומונע מאתנו את היכולת לראות את הנולד

גם כאן, האינסטינקט של המגננה מובן בהחלט. איננו רוצים שמשרד החינוך יגיד לנו מה לעשות ואיך. איננו רוצים גם שהרשויות יאמרו לנו מתי אנחנו יכולים לפתוח בתי כנסת ומתי לא. אנחנו מלומדים בגזרות שאכן נובעות משנאת דת באצטלה הומנית, כמו גזרות על השחיטה ועל המילה. אולם, הבעיה היא שדפוס המגננה מסמא לעתים את עינינו ומונע מאתנו את היכולת לראות את הנולד.

היתממות ומלחמת קודש

בגישה המתוארת לעיל, גם כאשר ביקשנו להתמודד עם המגפה, היה זה בדרך של "אין ולא ורפיא בידיה". במכתב שהתפרסם ב"יתד נאמן" ביום שני, כ' באדר, נכתב בראשיתו על חשיבות תלמוד תורה של תינוקות של בית רבן, ולאחריו אזהרה חמורה לשמור על הניקיון ולאזור את הכיתות ולשים רווח בין עדר לעדר. ברור שלקיים

ישיבה או תלמוד תורה תוך שמירה על ההוראות של משרד הבריאות הוא דבר בלתי אפשרי. ילדים עוברים מכיתה לכיתה, פוגשים זה את זה בהפסקות, נוסעים ביחד בחזרה לביתם. האם אפשר לקיים תלמוד תורה שבו בכל כיתה עשרה ילדים במרחק של שני מטר זה מזה? האם אפשר ללמוד עם חברותא היושב במרחק של שני מטר? היעלה על הדעת תקנון צניעות שבו יכתב: "חצאית עד הברך בלבד, ויש להזהר בזהירות עצומה שלא יתגלה שום חלק מהרגל מעל הברך"? ואכן, המסר חלחל עמוק, ההוראות נשמרו באופן חלקי עד בכלל לא, עד שהמשרה התחילה לכפות על המוסדות את סגירתם.

האם אפשר לקיים תלמוד תורה שבו בכל כיתה עשרה ילדים במרחק של שני מטר זה מזה? האם אפשר ללמוד עם חברותא היושב במרחק של שני מטר? היעלה על הדעת תקנון צניעות שבו יכתב: "חצאית עד הברך בלבד, ויש להזהר בזהירות עצומה שלא יתגלה שום חלק מהרגל מעל הברך"?

ביום שישי (כ"ד באדר) התפרסם מכתב מרבני בני ברק בכותרת: "הכרעת התורה", על אודות הזהירות הנדרשת וכללי ההתנהגות בעת הזו. נכתב שם: **"ושמענו את דברי כמה מהרופאים המומחים והדרכים שהם מציעים."** אין די בהנחיות הכלליות של משרד הבריאות, אלא היה צורך בהתייעצות מיוחדת. ומה הן ההוראות המיוחדות: **"לפצל את המניינים לעזרת נשים וכו' ולקיים מניינים רבים."** בחשבון כשוט, גם אם נפצל

מהספק שמא לא יישמרו ההוראות
היה צריך לסגור את כל בתי
הכנסיות, שכן יש כאן חשש סכנה
ופיקוח נפש לרבים. בנסיבות אלו,
כיצד אפשר לתת תורת כל אחד
בידו ולהשאיר את הדברים
להתנהלות הציבור, בפרט כאשר
כל בר דעת מבין שאי אפשר
לעמוד בכללים?

כתבנו על מכתבו של הרב מאירופה המצר על כך
שהרשויות לא נענו לבקשתו להתיר עריכת
קידושים בבתי כנסיות. את מכתבו מסיים אותו רב
בהצהרה שהוא לא ילך השבת לבית הכנסת אלא
יתפלל במניין בביתו. הוא לא כתב בפירוש שאין
להתפלל בבתי הכנסת בשבת, אלא הצהיר על
עצמו. המשמעות של המכתב היא בערך כך:
"השלטונות מתעקשים שלא לפתוח את בתי
הכנסת, אני בתור רב לא יכול להגיע להתפלל,
ואתם תעשו מה שאתם רוצים." צאן מרעיתו הבינו
היטב את הדברים, וביום שבת נאלצה המשטרה
לסגור בכוח בתי כנסיות באותה עיר. התקשורת גם
דיווחה על כך שאנשים מהקהילה הנ"ל הסתובבו
בפארקים, עד ששכניהם הגויים הזמינו להם
משטרה. כלומר, הציבור הבין היטב לאן רוח
הדברים נושבת. כנזכר, בהמשך השבוע, עם
התגברות הקורונה, חזר בו אותו רב וכבר דיבר
בחריפות נגד הפרת ההוראות.

רק היום (חמישי, א' ניסן) פורסמו ב"יד נאמן"
מכתבים חד משמעיים המזהירים מפני זלזול
בהוראות, ועל כך שיש בזה משום "לא תעמוד על
דם רעך". הרבנים מתרצים את שינוי ההוראות בכך
ש"המציאות השתנתה". במחילה מכבודם,

את כל האנשים המתפללים לכל המניינים
האפשריים, לחלוטין אין דרך לעמוד בכללים של
שתי קבוצות של עשרה אנשים העומדים במרחק
שני מטר האחד מרעהו (זאת מבלי להזכיר את
קריאת התורה – וכי בעל הקורא יעמוד במרחק
שני מטר מהעולה?). "וכן ילדים עד קרוב לבר
מצוה לא יתפללו בבית הכנסת." בשונה מרבני
מודיעין עילית שפטרו ילדים עד גיל בר מצוה מבית
הכנסת, רבני בני ברק לא היו מסוגלים לוותר אף
על "הקרובים לבר מצוה", ושוב מבלי לתת גדר
מדויקת בדבר. מעניין להעריך כמה ילדים "קרוב
לגיל בר מצוה" יש בבני ברק. יתכן שדי בהם לבד
למלא את מכסת המתפללים האפשרית תוך
שמירת ההוראות משרד הבריאות. "היכלי הישיבות
והכוללים. חובה לקיים את ההוראות ללא
התחכמויות ולפזר את התלמידים לקבוצות
קטנות." עינינו הרי ראו שאי אפשר להחזיק מוסד
בצורה כזו. מדוע להמשיך ולזלזל בשלום הציבור
(החרדי בפרט, והכללי בכלל)?

מהספק שמא לא יישמרו ההוראות היה צריך
לסגור את כל בתי הכנסיות, שכן יש כאן חשש
סכנה ופיקוח נפש לרבים. בנסיבות אלו, כיצד
אפשר לתת תורת כל אחד בידו ולהשאיר את
הדברים להתנהלות הציבור, בפרט כאשר כל בר
דעת מבין שאי אפשר לעמוד בכללים? לא לחינם
סגרו במוצאי שבת הרבה מן השטיבלאך. הרי מי
שראה איך הדברים התנהלו בשבוע שקדם
למכתב יכול היה לדעת היטב כיצד יתרחשו
הדברים בשבת.

המציאות לא השתנתה. היא היתה צפויה במדויק, אלא שלא היה להם העוז לנקוט את הצעדים הנדרשים.

נשים לב לדברי אחד האדמו"רים: "אנו עומדים בזמן קשה כאשר עולים גזירות שונים, ועכשיו גזרו גם כן על המקוואות. איני רגוע מזה." במקום לחזק את חסידיו לשמור את עצמם ולהיזהר מלהזיק אחרים, הוא מתמקד ב"גזירות", כאילו השלטון גזר עליהם גזרות רעות. ונניח שהשלטון לא היה "גוזר", הרי יש כאן סכנת חיים של הכלל – איך אפשר לזלזל בזה? אדמו"ר אחר כתב לבחורי ישיבתו דברים ברוח דומה, שעל אף שהוא חושב שאין צריך להישמר כל כך, הוא סוגר את הישיבה "בגלל השלטונות". מתוך כך, לא פלא שבחורים צעירים שרים לשוטרים, שבאו לבדוק האם שומרים על ההנחיות, את הפזמון הנודע "בשלטון הכופרים אין אנו מאמינים". אם המסר הוא שיש "גזירות", צריכים הרי למחות נגד הכופרים הגוזרים אותן.

כולנו יודעים שמכתבי רבנים מסוגלים להיות נחרצים, ולהזהיר את הציבור להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, ומן הדומה לדומה. אבל במקרה דנן, נראה כי הנקודות המנויות לעיל הביאו לתגובה חלושה ורפה

אפשר להאריך בדוגמאות, אבל דומני שדי באלו לשקף את הרפיון שאפיין את ההנהגה בכל הנוגע להשתדלות לעצירת המגפה. כולנו יודעים שמכתבי רבנים מסוגלים להיות נחרצים, ולהזהיר את הציבור להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, ומן הדומה לדומה. אבל במקרה דנן, נראה כי הנקודות המנויות לעיל הביאו לתגובה חלושה ורפה. כמובן,

היו רבנים מעטים שאכן מתוך קריאת דבריהם ניכר שהם מתכוונים לשמירת ההוראות כפשוטן, אך למרבה הצער לא זו היתה הרוח השלטת.

התמודדות עם ביקורת! דו פרצופיות

עד כה דיברתי על פגמים בהתמודדות עם המשבר, הנובעים מדפוסי התנהגות שהשתרשו אצלנו בעקבות המאבק במודרנה. אולם, אם לטעויות שנעשו מתוך הרגל אפשר למצוא תירוץ, קשה הרבה יותר להגן על הימנעות מהפקת לקחים ומעשיית חשבון נפש בעקבות אותן טעויות.

האם העובדה ששגינו כל כך בהתנהלות המוקדמת שלנו עם המשבר הביאה אותנו לעשות חשבון נפש? חלילה! דרך ההתמודדות שלנו עם השגיאות החמורות היתה העמדת פנים ודו-פרצופיות. העמדנו פנים של שמירה על הוראות משרד הבריאות כדי להתמודד עם הביקורת החיצונית. כלפי חוץ נקטנו עמדה חסודה, וכלפי פנים המשכנו בעסקים כרגיל. וכשהגיעה הביקורת, במקום לומר חטאנו ולהפיק לקחים, עשינו את מה שאנחנו עושים תמיד והפכנו זאת למתקפה אנטישמית.

האם העובדה ששגינו כל כך בהתנהלות המוקדמת שלנו עם המשבר הביאה אותנו לעשות חשבון נפש? חלילה! דרך ההתמודדות שלנו עם השגיאות החמורות היתה העמדת פנים ודו-פרצופיות. העמדנו פנים של שמירה על הוראות משרד הבריאות כדי להתמודד עם הביקורת החיצונית

בזמן שהגורמים הרשמיים מתריעים על הסכנה החמורה והציבור החרדי אדיש ועובר על ההוראות בריש גלי, על סדר היום צריכה לעמוד התעוררות ציבורית לחזק כל אחד לשמור על עצמו שלא יזיק ושלא יוזק. אך זמן רב עד שהעיתונות החרדית הבינה זאת. ב"יתד נאמן" של יום ראשון, י"ט באדר, הכותרת הראשית עדיין דיברה על "להתחזק בעת צרה", אך בעיתון מיום שלישי, כ"א באדר, הופיעה כבר בעמוד האמצעי כותרת גדולה על הזלזול במחוזותינו בהוראות משרד הבריאות ועל הסכנות הכרוכות בכך. האם זה אומר שהמסר הופנם? לא ברור. מימין לאותה כותרת, באותיות קטנות יותר, הופיעה כותרת נוספת: "אין לנו שיעור רק התורה הזאת" – מאמר מערכת על החשיבות של לימוד התורה ועל כך שבהיכלי התורה ממשיכים ללמוד ברצף בלי שימת לב למה שקורה בחוץ. כיוצא בזה, באותו עיתון מופיעה כתבה נרחבת על חתונות מחתרטיות, עם סופרלטיבים על "אנשים עם לב רחב" "שמחה עד הגג" "חתונה עם מלאכים" ועוד. הכתבה מתארת את החתונות הללו, ולפי התיאור הן רחוקות מאד מההוראות משרד הבריאות. מה הקורא אמור להבין מכך? מה עם פיקוח נפש? מה עם כל האזהרות החמורות המופיעות באותו גיליון עצמו?

למחרת (רביעי, כ"ב באדר) כבר נסגרו כל המוסדות. בעיתון של אותו יום, במאמר המערכת, נכתב כך: "בשעה שבה השלטונות הורו על סגירת מקומות תורה ומוסדות החינוך שבהן נשמע תמיד קול תינוקות של בית רבן". שימו לב למסר בין השורות: "השלטונות" הורו על סגירת מקומות תורה. לא סגרנו אותם מתוך זהירות, אלא "השלטונות" כפו עלינו את גזרותיהם. למחרת, יום חמישי, הגיעה התפכחות, ובמאמר המערכת נכתב: "למלא ללא כחל וסרק את כל הוראות

רשויות הבריאות, שנועדו לבלום את ההדבקה ההמונית." ה"שלטונות", בעלי הקונטציה השלילית, הפכו בן לילה ל"רשויות הבריאות". גם לאחר התגברות המגפה והזלזול המתמשך בציבור החרדי, ביום שלישי, כח אדר, מופיעים בעמוד הראשון מכתבים ארוכים לחיזוק בעניינים הצריכים חיזוק. אחד המכתבים זכר לציין בסופו גם: וכמובן שצריכים לשמור על כללי הזהירות. אחד הרבנים אף אומר שמצות "ואהבת לרעך כמוך" מחייבת גם להתפלל על השני. כאמור, רק היום, חמישי, נזכרו ב"יתד" לפרסם אזהרה חמורה על שמירת הוראות הזהירות, מדין "לא תעמוד על דם רעך".

"יתד נאמן", שופרו של הציבור החרדי הליטאי, נקט אפוא דו-פרצופיות גלויה. הוא פיזר מילים יפות על החובה להישמע להוראות משרד הבריאות, להוציא מלבם של הקובלים על התנהלות החברה החרדית, אך עשה זאת תוך העלמת עין ממפרי ההוראות.

התמודדות עם ביקורת !!: הכחשה והאשמה באנטישמיות

דו-הפרצופיות של העיתונות החרדית משמשת בהמשך בתור חומה מפני הביקורת. כאמור, הציבור החרדי היה רחוק מלשמור על ההוראות, ולא נעשו מאמצים משמעותיים מצד מנהיגיו לעורר אותו לכך. היה צורך באכיפה נרחבת ובהתגברות משמעותית של המגפה כדי להביא אותם להקפיד על הזהירות הנדרשת. על כך, עלתה בצדק ביקורת בציבור החילוני. האם ביקורת זו הביאה

את הציבור שלנו לעשות חשבון נפש? ודאי שלא, שהרי כולנו יודעים שכל ביקורת על הציבור שלנו אינה נובעת אלא מ"אנטישמיות".

בימי שלישי ורביעי בשבוע שעבר (כ-כ"א באדר) נכתב ב"יתד" כי "רק בודדים אצלנו אינם נשמעים להוראות", וחס וחלילה להתנהג כך. אז אם כתוב ב"יתד" שרק בודדים מתנהגים כך, מי יאמר אחרת? הנה דבריו של הרב רביץ, ראש מועצת "גבעת יערים": "רשעות לחשוב שחרדים מזלזלים בהוראות." [6] במקום להכות על חטא (אם בקהילתו ואם בכלל) קובע רביץ כי זו "רשעות" אפילו לחשוב כך.

לאחר שעברה שבת שבה חלה התעוררות מסוימת ומסויגת בשמירה על ההוראות, גם אם במקומות מרכזיים רבים הם עדיין לא נשמרו כלל, כמו בשטיבלאך רבים, יצא "יתד נאמן" בכותרת ראשית: "הציבור החרדי קידש שם שמים בציות מוחלט להוראות הזהירות".

קידוש ה'?! חילול ה' בממדים נוראים! במקום לעשות חשבון נפש, להכות על חטא ולומר כי שגינו באופן שבו נהגנו, אנו מכחישים את המציאות, מאשימים את מי שמבקר אותנו בשנאת דת, ואז עוד מדברים על "קידוש ה'!"

קידוש ה'?! חילול ה' בממדים נוראים! במקום לעשות חשבון נפש, להכות על חטא ולומר כי שגינו באופן שבו נהגנו, אנו מכחישים את המציאות, מאשימים את מי שמבקר אותנו בשנאת דת, ואז עוד מדברים על "קידוש ה'!"

האם זו הדרך להתמודד עם חילול ה' הנורא, לקרוא לכך קידוש ה' ולצפות שמישהו יאמין לכך?

לצערנו הרב, כל מי שמתמצא בהוויה החרדית יודע שעיוות המציאות והעמדת פנים ביחס לביקורת על החברה החרדית אינם מיוחדים למקרה זה. מבקרים אותנו? אין זה אלא שמדובר באנטישמים שונאי תורה ויהדות. "רשעות" לבקר אותנו, כמו שאמר אותו ראש מועצה. ומה עם חשבון נפש על זלזול בחיי אדם? ומה עם עשיית תשובה על חילול ה'? ב"יתד נאמן" לא שמעו על רעיונות משונים כאלה.

***

רצף אירועי הקורונה הוא מהיר ביותר; תהליכים שבדרך כלל מתפרשים על פני עשרות ואף מאות שנים התהוו במהירות שיא. גם קיצוניות היתר שבמחננו מופיעה כאן בצורה החריפה ביותר שלה – אלה שמפגינים נגד ליצמן על סגירת בתי כנסיות, ואלו שמכריזים שהם ממשיכים בלימודים ובתפילות כסדרם. בימים כתיקונם, הפגמים שבהתנהלות הציבורית שלנו אינם בולטים כל כך, ואולי אף נדמים לגיטימיים. אולם, המגפה מקצינה את הכל וחושפת את הדורש תיקון.

הבה נשים לב לדרך ההתמודדות שלנו עם הקורונה, ניתן דעתנו על הכשלים שנמנו לעיל, ולא נלך שבי אחר סיסמאות המופרחות באיצטלה דקדושה. כך נהיה פתוחים יותר לביקורת, הן היוצאת מתוכנו והן המגיעה מחוצה לנו, ונשתמש בתובנות הללו לעמידה איתנה יותר באתגרים שתרבנות המערב מציבה לנו השכם והערב.

[2] <https://www.kikar.co.il/352727.html>. איני

ערב לדיוק הנתונים, אך הכיוון ברור.

[5] הרב יצחק ברויאר, **דרכי**, הוצאת מוסד יצחק

ברויאר 1987, עמ' 135.

[3] /<https://www.ch10.co.il/news/581297>

[6] <https://www.kikar.co.il/351723.html>

[4] <https://www.kikar.co.il/350850.html>

Photo by Brina Blum on Unsplash